

ACC. N.R. M. 6750 : 1-18.

Landskap: Småland Upptecknat av: Vilhelm Karlsson
 Härad: Kinnared Adress: Järnåsgg. 2, Skutsta
 Socken: Pederslöv Berättat av: Karl G. Petersson
 Uppteckningsår: 1940 Född år 1872, Kalusvik.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1

Lektion II M. 6750 : 1.

Byggnadsformer och detaljer
Lista 41

Vol. II: p. 41

Gärdesgårdar

A. Sedan gammalt har i Pederslöv
 ansetts gårdsgårdar av ^{frä} särskilt då det
 gäller omkring gårdarnas hagmarker.
 Dessa gårdsgårdar vare uppförda av stäm-
 de stölar och liggande slantar eller
 "fräer", som de kallades i folk-målet.
 B. Den ovan anslutade gårdsgården be-
 gnades som förut antyfts omkring hagmar-
 kerna, men i vissa fall även omkring
 åkrar och inägor. Omkring åkrarna en-

avsk
 3

ACC. NR. M. 6750: 2 ²
Landskap: Småland Upptecknat av: Karl Karlsson
Härad: Kinnared Adress: Järnvägg 2, Alvesta
Socken: Brederslöv Berättat av: Karl Gustav Persson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Kalastvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vändes dock i stor utsträckning gördes-
gårdar av sten på vilken man hade
stort överflöd. Den mesta åkerjorden
i Brederslöv har brutits ur stenig mark.
Och när man brät sådan jord lades alltid
stenen i stengördesgårdar runt odling-
arna. Omkring en del åker ligger där
massor av sten brutits upp kan man
finna stengördesgårdar som äro flera
meter breda på sina ställen.

C. Den kring nogmarkerna använda gör-
desgården var av den typ 1 som är teck-
nad i frågelistan. Gördesgården fick
i stor utsträckning hållas i ordning

Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. M 6750:3. 3

Landskap: Småland Upptecknat av: Petters Karlsson
 Härad: Kinnared Adress: Järnvägsst. Alvesta
 Socken: Ederslöv Berättat av: Karl Gustav Petersson
 Uppteckningsår: 1946 Född år 1872 i Ederslöv

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

av gårdens torpare. Dessa hade varit
 liggevis sina torp uti i skogsmarker-
 na. I arrendeaftikten, som var ganska
 drugg, ingick bl. a. att torparens skulle
 hålla i ordning bondens gårdsgårdar
 samt omkring utmarkerna. Quannåmn-
 de Karl Gustav Petersson innehade un-
 der sth 40-tal ö i sth torp i Ederslöv
 de bys utägar. Därj i hade han att
 svara för gårdägarens gårdsgårdar. Dit-
 to innebar att han varje vår mäs-
 te uppföra omkring sex hundra fem-
 nar ny gårdsgård samt laga en del
 som var bristfällig. Detta tag rätt

Skriv endast på denna sida!

4

ACC. N.R. N 6750: 4

Landskap: Småland Upptecknat av: Pikula Karlson
 Härad: Finnebo Adress: Järnåggsg. 2, Alvesta
 Socken: Federstöv Berättat av: Karl Gustav Petersson
 Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Kalmarik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Så lång tid i anspråk, ty han måste
 även hugga gördslat, ett ganska drygt
 arbete.

Vanligtvis hugges gördslat i för-
 jan på våren. I de flesta fall hugges
 det av gran. För gördslat använde man
 dels smala bräd, som man använde
 akluvna samt stärrs bräd som man
 plevde. Ibland kunde man fölla ganska
 stora bräd och pleva. Det gällde då fram-
 för allt att man fick tag i råttspräckt
 virke. För det snatt eller vridet gick
 det inte att pleva till "trävi".

När man skulle spricka gördslat så

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M 6750:5. 5
Landskap: Småland Upptecknat av: Kilhelm Karlsson
Härad: Kinnared Adress: Tornavägg 2, Alvesta
Socken: Vederslöv Berättat av: Karl Gustav Petersson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Kalasvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gick man lov att vara bra, om det skul-
le gå bra. När rådet föllts ansågs de
man det vanligtvis i så länge län-
der som träarna skulle bli, mellan
sex och sju alnar långa. När man
sedan plynde längderna så gick
man gränslösa över stocken. Förvid mäs-
te den ene gå baklänges. Den som gick
baklänges måste först spricka själva
stockens ände, varevid han måste se
till att stocken sprack rakt genom trä-
det kärna. Gjorde den inte det så
misslyckades vanligtvis det hela.
När man sålunda avslutade med en

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 6750:6 ⁶
Landskap: Småland Upptecknat av: Vilhelm Karlsson
Härad: Finnevald Adress: Järnväggsg. 21, Alvesta
Socken: Pederslöv Berättat av: Karl Gustav Petersson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Kalmarrik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ispricka i stakens ända gick den sam-
gick baklänges dra sig bakåt under
det att den andre följde efter med
sin yxa och kuggade i den uppkomna
spräckan. och så fortsatte man till dess
att staken var blynd i två delar. På
samma sätt blynde man den sedan
till logen i två trälar. Att kugga
hundra deglike trälar ansågs som ett
ordentligt karlsdagsverk.

I skuggan i Smålands finns det
allastans gott om en och av en kugg-
des stjärna till gärdsgården. Vackert
vis högs gärdet så nära gårdens

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 6750:7

7

Landskap:

Småland

Upptecknat av:

Filhelm Karlsson

Härad:

Kinnared

Adress:

Järnvägsq. 2, Hovsta

Socken:

Kleröslöv

Berättat av:

Karl Gustav Petersson

Uppteckningsår:

1940

Född år

1872 i Kalosvik.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

gärden, att torparens kunde bära fram dit
samma. Vidjorna hugges av gren eller
en. Härvid använde man ett verk-
tyg som man kallar för "risbit," en
avbruten lie, vilken man hade ett
skaft vid så att den var som en kort
skära. I en del fall kunde det också
hända, att man hade ett tre eller
fyra alnar långt skaft på risbiten,
detta för att man skulle nå tillräck-
ligt vidjor högre upp i småträdene.
I en del fall hände det att man
svodde vidjorna innan man an-
vände dem för att de skulle vara

Skriv endast på denna sida!

8

ACC. N:R. M. 6750:8

Landskap: Småland Upptecknat av: Pettilius Karlsson
 Härad: Kinnared Adress: Järnvägsq. 21, Alvesta
 Socken: Kiduslöv Berättat av: Karl Gustav Petersson
 Uppteckningsår: 1940 Född år 1892 i Kilasevik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Lämlare att vrida. Ej heller hade de
 så lätt för att brista om de vore svda-
 da. Vidjorna svaddes vid en sld man
 gjorde upp på lämplig plats i skogen.

När man gjorde dylik gördsgård i
 skogen använde man vanligtvis en oo-
 det gamla gördslst omigen. Alla träarna
 i gördsgården ruttade iske lika fart. Den
 del av den gamla gördsgården, som inte
 kunde användas omigen, kallades för
 "kräss" och användes som bränsle. Till
 varje skapen användes tre vidjor,
 den understa som kallades för under-
 vidjan, den mellersta som kallades

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M 6750: 9 9

Landskap: Småland Upptecknat av: Pelle Karlsson

Härad: Pinnevald Adress: Järnvägsst. El Alensta

Socken: Hederslöv Berättat av: Karl Gustav Persson

Uppteckningsår: 1940 Född år 1892 i Kalmarvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mitternidjan och den övriga palladen
för räckvidden. I vårt annat par
sattes stävtaken åt samma håll.
och på detta sätt blev gördesgårdens
fast och stadig. En riktig bra uppsatt
gördesgård skulle vara så fast att man
inte skulle kunna "runka" på den det
allra minsta. Det beräknades att en
bra trögårdsgård skulle kunna stå i
15-17 år. En sådan gördesgård måste
dock när den blir gammal repareras.
En gammal gördesgård föll lätt omkull
och att ordstar som ofta användes i bygg-
den säger "att lå falla i veji själva"

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. No. 6750:10. 10

Landskap: Småland Upptecknat av: Pettersen Karlsson
 Härad: Kinnared Adress: Järnvägsq. 21, Alnabo
 Socken: Vidreslöv Berättat av: Karl Gustaf Petersson
 Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Kalasvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

precis som en gammal trägårdstak.
 När tarpsen om våren gick ut för att
 laga gamla trägårdsgårdar kette det att
 man var ute och "freade". På en del
 ställen där gårdsgården låg helt nere
 och där stakpsen varo helt oörettna-
 de på en längre eller kortare sträcka, var
 det inte säkert att man hann med
 att sätta upp ny gårdsgård. Då "stre-
 tade" man upp trägnaden istället. Detta
 tillgick så att man lade träarna på
 med och satte stakarna i kors över
 I detta fell användes inte några vid-
 jor, utan träarna kländes fast i

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 6750: 11. 11

Landskap: Småland Upptecknat av: Petters Karlsson
 Härad: Kinnared Adress: Jämsågg. El. Alensta
 Socken: Veduståv Berättat av: Karl Gustav Pihlström
 Uppteckningsår: 1840 Född år 1872 i Kalasvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

de samlighande klämman de på ned
 ställa stakarna bitade

~~XXXXXXXXXX~~

Oban stäende bekning sätta å skädlig-
 göra huru en sådan provisorisk gädes-
 gärd sät ut och uppsattes. I regel stod
 en sådan gädesgärd upp blott för som-
 maren.

Gädesgärderna i skogarna var så de-
 ledd att det ålåg de som röddes om ha-
 garna finga källa kälften var och den gädes-
 gädssträcka som gränsade till beakare.
 För att få ett bestämt märke att

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M 6750: 12 12
Landskap: Småland Upptecknat av: Pekka Karsten
Härad: Kinnared Adress: Järnåge 4, Alvesta
Socken: Skuduvik Berättat av: Karl Gustaf Ekström
Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Karlesvik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

hålla sig till, där var och en gjorde göds-
sträcka tog en och anordnades ett s. k. mö-
te, dit vill säga, att man utgick från
dena punkt med göds görderna åt ömse
håll. Från denna punkt ligo således trä-
lorne på ned åt olika riktningar och
mått blea härigenom tydligt mark-
rat. I anse av talade göds görd om-
slut varje ~~stodpa~~ träla tre stöpa.

Omkring veddjor och andra anse-
den som mera tillfälligtvis skatte in-
räknas användes en annan typ av
göds görd som kallades för åsning. De
långe asvickta slänarna kallades för

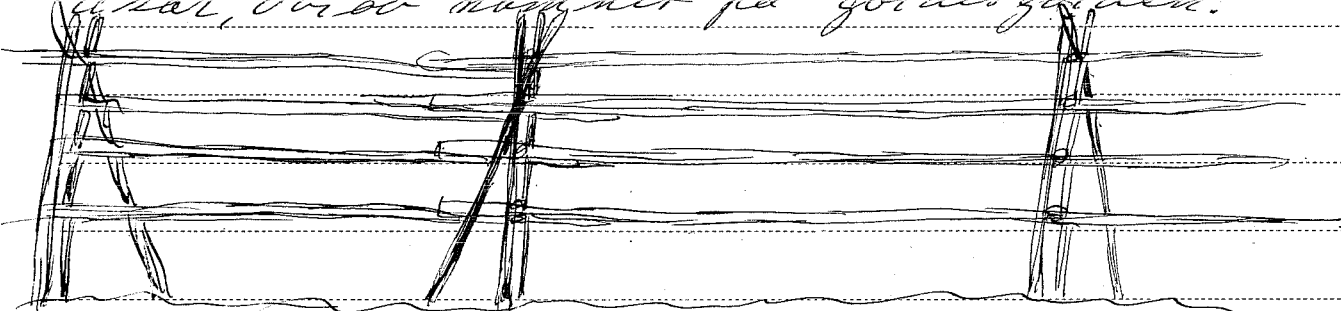
Skriv endast på denna sida!

ACC. NR. N. 6750:13 13

Landskap: Småland Upptecknat av: Pelleus Karlsson
 Härad: Kinnared Adress: Jönvägsg. 21, Alvesta
 Socken: Skuddebo Berättat av: Karl Gustaf Petersen
 Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Kalaseik.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Åsar, därav namnet på gördesgårderna.

Åsning såg ut ungefär som ovanstående teckning visar. Åsarna var vanligtvis av gren eller fur, släporna av en och vidjarna av gren eller en.

Den gördesgårdarna var i allmänhet väl lagda och lika breda uppe som nere. De stora släparna i en dylik stengördesgård lades i gyllehafterna medan man inuti fyllde med mindre stenar.

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. *M. 6750:14.* 14
Landskap: *Småland* Upptecknat av: *Vilhelm Karlsson*
Härad: *Kinnared* Adress: *Järnågg 21, Alvesta*
Socken: *Federstöv* Berättat av: *Karl Gustaf Petersen*
Uppteckningsår: *1940* Född år *1892* i *Kalosevik*

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I vissa fall kunde även slerbigt
upplagda stengårdens gördor förskönas.
Dessa kallades för rånkor. De utgjor-
de inte tillräcklig hägnad, utan man
gick "åsa" över dem, vanligtvis med
en eller två åsar. I närheten av
muren där det skulle vara lite fi-
nare använde man holmurer. Dessa
var så lagda att den sidan av mu-
ren som vatte utåt var lagd av
sten från vilken någon en wall av
jord var lagd mot den sidan som vat-
te åt gården. På ställen som inte tra-
fikrades alltför ofta hade man grän-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 6750:15. 15
Landskap: Småland Upptecknat av: Pekka Karlsson
Härad: Kinnared Adress: Järnvägsst. 21, Alvesta
Socken: Udumslöv Berättat av: Karl Gustav Petersson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1892 i Kalasevik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

stättor, på mera trafikerade platser
hade man grindar som gick tvärs över
hela vägen, och som kallades för "le".
Ofta var såväl gångjärnsanordningen
som slängningsanordningen av trä.
Sedets "gångjärn" bestod av en plåtad
sidje hark anbragt över grindstälpen
och överpartiet av grindens snä stam,
liken närtill var anspänd och vilade
i en skålförmig fördjupning i en
planka som man placerat intill stälpen.
Slängningsanordningen bestod också
av en sidje hark som placerades över
motstående grindstälpe och "le stam".

Skriv endast på denna sida!

ACC. N.R. M. 6750: 16 16
 Landskap: Småland Upptecknat av: Vilhelm Karlsson
 Härad: Kinnared Adress: Jambägg 21, Alvesta
 Socken: Skedeslöv Berättat av: Karl Gustav Pihlström
 Uppteckningsår: 1740 Född år 1871 i Kalasevik

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

1 Övrigt användes en hel rad av gäng-
gärns- och stängningsanordningar.

Typerna 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, har inte funnits
mit, och har de någon gång funnits
i Skedeslöv borde man kunna säga att
det berott på en tillfällighet.

Se frågelista!

Övan beskrivna typer av girdesgö-
rda finnes önnu kvar i stor utsträckning.
Dessa har under senaste årtionde taggtrå-
den tagits flitigt i bruk och även uti
i skogarna pågår man ganska mycket
med dem.

4. A. De typer av girdesgördar, som jag här
ovan beskrivit användes samtidigt

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R. M. 6750 : 17. 17
Landskap: Småland Upptecknat av: Piltulan Karlsson
Härad: Kinnared Adress: Järnvägsg. 4, Alvesta
Socken: Ådumstöv Berättat av: Karl Gustaf Petersson
Uppteckningsår: 1940 Född år 1872 i Kalmar län

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

B. Typ 1 var den mest använda.

C. Man kunde säga att även de övriga typer jag beskrivit förekommo ganska mycket.

5. A. Som framgår av uppteckningen beräknades att gödsgörd av typ 1 skulle stå i 15-17 år. Sen gödsgörderna beräknades väl utgöra stängsel för all framtid. Många av dem var dock kors-sets till makadam vid de nya vägbyggen som förekommit i orten.

B. Perioden 1850-1900 avses.

C. När den sista eller andra stängseltypen infördes i orten vet man inte. An-

Skriv endast på denna sida!

ACC. N:R.

M. 6750:18.

18

Landskap: Upptecknat av:

Härad: Adress:

Socken: Berättat av:

Uppteckningsår: Född år i

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Tagligen äro de mycket gamla.

D. Någon förändring i användandet av
stängsel borde inte ha förekommit vid
1850 eller 1900.

6. H. Muddelaer i arten: Karl J. Petersson
Strandaberget, Hedeslöv.

Upptecknar: Filipus Karlsson.

Skriv endast på denna sida!